

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА ДО ЗАСТОСУВАННЯ КОМП'ЮТЕРНОЇ ГРАФІКИ: РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ РОБОТИ

Тетяна ФУРСИКОВА (Кіровоград)

Стаття присвячена актуальній проблемі сучасної педагогічної теорії та практики – формуванню готовності майбутніх учителів образотворчого мистецтва до застосування комп'ютерної графіки у професійній діяльності. У статті розкрито сутність і структурні компоненти досліджуваного поняття, виокремлено педагогічні умови формування цієї інтегрованої характеристики. Наведено результати дослідно-експериментальної роботи, яка реалізувалася за логікою трьох взаємопов'язаних етапів: пропедевтичного, фахово-зорієнтованого, творчо-самостійного.

Статья посвящена актуальной проблеме современной педагогической теории и практики – формированию готовности будущих учителей изобразительного искусства к применению компьютерной графики в профессиональной деятельности. В статье раскрыта сущность и структурные компоненты исследуемого понятия, выделены педагогические условия формирования этой интегрированной характеристики. Приведены результаты опытно-экспериментальной работы, которая реализовалась по логике трех взаимосвязанных этапов: пропедевтического, профессионально-ориентированного, творчески самостоятельного.

Ключові слова: образотворче мистецтво, майбутні вчителі, професійна діяльність, комп'ютерна графіка, готовність, формування, педагогічні умови.

Постановка проблеми. Актуальність дослідження визначається готовністю майбутнього вчителя образотворчого мистецтва допомогти вихованцям зрозуміти смисл й призначення мистецтва, природу художньої діяльності, що створюється, редагується й відображається за допомогою комп'ютерних технологій та усвідомити нескінченість людської творчості. Сучасний інформаційний простір України, ґрунтовні зміни, що відбуваються у галузі мистецької освіти, значно актуалізують питання впровадження комп'ютерних технологій, зокрема комп'ютерної графіки, яка може використовуватись як дидактичний та образотворчий засіб, зорієнтований на новітні форми навчання у поєднанні з традиційними навчальними досягненнями.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання професійної підготовки вчителя постійно перебувають у центрі уваги значної кількості науково-педагогічних досліджень. Вагомий внесок у розв'язання цього завдання зробили вчені: А. Алексюк, Ю. Бабанський, І. Богданова, І. Зязюн, М. Кларін, Н. Ничкало, О. Пехота, І. Підласий, В. Радул, Г. Селевко, С. Сисоєва, Н. Тализіна та ін.

В умовах застосування комп'ютерних технологій виникла потреба вдосконалення системи підготовки вчителів образотворчого мистецтва, оскільки сучасна школа потребує такого вчителя, який спроможний ефективно розв'язати завдання образотворчого мистецтва, орієнтується в актуальних напрямках розвитку освіти, збагачує свій досвід інноваційними технологіями та методиками, що з'являються у теорії та практиці навчання.

Проблеми підготовки вчителя образотворчого мистецтва розглянуто в працях Л. Бабенка, В. Кардашова, М. Кириченка, С. Коновець, В. Кузіна, Л. Масол, І. Мужикової, Б. Неменського, О. Отич, М. Резніченка, М. Ростовцева, О. Шевнюк та ін. Завдяки цим дослідженням розроблено професіограму, визначено цілі, структуру і зміст підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва, обґрунтовано форми, методи і засоби навчання студентів, постійно удосконалюються навчальні програми.

Активне впровадження комп'ютерних технологій, прогресивні зміни в змісті професійної діяльності вчителя образотворчого мистецтва, динаміка їхніх функцій ставлять більш високі вимоги до якісних (освітніх, професійно-кваліфікаційних, індивідуально-психологічних) характеристик майбутніх учителів, вимагають їх високої готовності до застосування сучасних комп'ютерних технологій у професійній діяльності. Особливості застосування комп'ютерної графіки в професійній діяльності вчителів образотворчого мистецтва були

предметом дослідження Н. Володіної-Панченко, С. Катюхи, В. Кондратової, Л. Покровщук, Т. Селіванової, Т. Трубчанінової та ін.

Аналіз теорії й практики професійної підготовки та діяльності вчителів образотворчого мистецтва дає змогу виявити низку суперечностей між новими якісними вимогами до педагогічної діяльності й фахового рівня майбутніх учителів та реальним рівнем їхньої професійної готовності до застосування комп'ютерної графіки в професійній діяльності. Як стверджують дослідники, цей запит задовольняється здебільшого завдяки випускникам педагогічних ВНЗ, які самостійно опановують нові технічні засоби. У цьому разі перед учителем образотворчого мистецтва постає завдання самостійного освоєння технологічного комплексу, що можна порівняти з отриманням нової спеціальності, оскільки самі засоби, технологія їхнього використання, технічні можливості є принципово іншими, аніж опановані раніше художньо-педагогічні технології. На цю проблему звертає увагу багато науковців, оскільки для застосування нового комп'ютерного інструмента вчителю необхідно, по-перше, досконало володіти всіма засобами образотворчого мистецтва і, по-друге, добре знати можливості комп'ютерної графіки. На жаль, сьогодні майже відсутні спеціалісти, які є педагогами-художниками та методично підготовленими фахівцями в галузі комп'ютерної графіки. Науковці підтримують ідею її застосування в образотворчому мистецтві, однак за умови обов'язкового високого художнього професіоналізму та грамотного володіння графічними редакторами.

Формування мети статті. Вищезазначені позиції щодо актуальності проблеми та бачення перспектив їх вирішення спрямували нашу дослідницьку увагу на питання підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва до застосування комп'ютерної графіки. Метою статті є опис змісту і результатів дослідно-експериментальної роботи.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Процес комп'ютеризації мистецької освіти – створення, упровадження та розвиток комп'ютерно зорієнтованого освітнього середовища на основі інформаційних систем, ресурсів і технологій – нині набуває все більшої актуальності, оскільки комп'ютеризація навчальних закладів вимагає пошуку всіх можливостей використання комп'ютера в навчальному процесі, ґрунтовних досліджень ефективності впровадження цих засобів навчання, визначення оптимальних меж їх дидактичного застосування в процесі вивчення дисциплін художньо-естетичного циклу.

Вивчення науково-педагогічних (О. Глазунова, С. Горобець, В. Михайленко та ін.), мистецтвознавчих (Н. Сокольникова, А. Пасічний,

Л. Турлюн та ін.) і технічних (У. Боумен, К. Вауліна, Г. Веселовська, С. Луцій та ін.) праць підтверджує той факт, що нині існують розбіжності в поглядах учених і практиків щодо розуміння та вживання поняття «комп'ютерна графіка». Автори наповнюють його різним змістом. Об'єднуючи різні підходи до його визначення і враховуючи специфіку професійної діяльності вчителів образотворчого мистецтва, визначаємо комп'ютерну графіку як зображення, витвір мистецтва, що створюється, редагується й відображається засобами комп'ютерних технологій, а також як систему способів, принципів та методів, які застосовуються під час роботи з такими зображеннями.

Проведене дослідження показує, що у професійній діяльності вчителів образотворчого мистецтва комп'ютерна графіка може застосовуватись як дидактичний та образотворчий засіб, зорієнтований на сучасні форми навчання у поєднанні з традиційними навчальними матеріалами.

На основі аналізу психолого-педагогічних досліджень (І. Дичківська, К. Дурай-Новакова, М. Дьяченко, Л. Кандибович, В. Сластьонін) ми визначаємо готовність учителів образотворчого мистецтва до застосування комп'ютерної графіки у професійній діяльності як інтегровану характеристику особистості студента, яка базується на свідомому сприйнятті та вираженому інтересі до майбутньої професії вчителя образотворчого мистецтва і характеризується наявністю потреби, знаннями, вміннями та навичками здійснювати професійну діяльність із застосуванням комп'ютерної графіки.

Структура досліджуваного поняття об'єднує чотири компоненти: мотиваційний, когнітивний, креативний, рефлексивний, які мають критерії, показники та рівні сформованості досліджуваного феномену. Ми розмежуємо такі критерії сформованості досліджуваної готовності: *потребнісно-мотиваційний* передбачає з'ясування причин і факторів, які спонукають, ініціюють, спрямовують учителя образотворчого мистецтва до застосування комп'ютерної графіки (показники: усвідомлення необхідності застосування комп'ютерної графіки у процесі навчання й виховання учнів та бажання побачити позитивний результат своєї діяльності, інтерес до засобів комп'ютерної графіки та зацікавленість у їхньому використанні на уроках образотворчого мистецтва; прагнення вчителя творчо і неординарно проектувати різноманітні організаційні форми у тісній взаємодії з учнями); *знаннєвий* критерій об'єднує сукупність знань учителя образотворчого мистецтва про сутність і специфіку комп'ютерної графіки, її види та ознаки, а також комплекс умінь і навичок із застосування комп'ютерної графіки в структурі власної професійної діяльності (показники: знання з комп'ютерної графіки; компетентність у застосуванні засобів комп'ютерної графіки,

необхідних для застосування у професійній діяльності; обізнаність із джерелами поповнення знань, зокрема, у сфері застосування комп'ютерної графіки, та здатність застосовувати їх у майбутній професійній діяльності); *креативно-діяльнісний* критерій передбачає оригінальне розв'язання педагогічних завдань учителя образотворчого мистецтва із застосуванням різноманітних методів і засобів навчання, зокрема комп'ютерної графіки (показники: творчий підхід до організації навчання образотворчого мистецтва з використанням комп'ютерної графіки; творче розв'язання професійних завдань засобами комп'ютерної графіки, інтерес, оригінальність у розв'язанні художньо-творчих завдань); *оцінно-рефлексивний* критерій характеризує пізнання й аналіз педагогом явищ власної діяльності (показники: оцінка вчителем власної діяльності, провідним засобом якої є комп'ютерна графіка).

На підставі теоретичного аналізу наукових джерел щодо сутності формування готовності до застосування комп'ютерної графіки, специфіки підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва та вивчення практичного досвіду ми визначили педагогічні умови формування готовності майбутніх учителів образотворчого мистецтва до застосування комп'ютерної графіки, а саме: забезпечення стійкої мотивації студентів до застосування комп'ютерної графіки; реалізація міжпредметних зв'язків у процесі викладання дисциплін професійно-педагогічного циклу; впровадження спецкурсу «Комп'ютерна графіка» [2] у структуру професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва; спрямування педагогічної практики студентів на набуття досвіду застосування комп'ютерної графіки на уроках образотворчого мистецтва.

Перша педагогічна умова сприяє розвитку професійної спрямованості особистості та збагаченню її внутрішніх мотивів. Тобто педагогічна умова, як необхідна зовнішня обставина, пробуджує внутрішню потребу в професійному становленні, призводить до переваги внутрішніх мотивів вибору професії над зовнішніми. У таких умовах застосування комп'ютерної графіки у навчанні стає ціннісно-орієнтованою діяльністю, розширює і поглиблює систему знань, умінь і навичок з питань застосування комп'ютерної графіки у майбутній професійній діяльності. Забезпечення стійкої мотивації студентів до вивчення комп'ютерної графіки сприяє формуванню мотиваційного компоненту готовності, створює підґрунтя для реалізації принципу професійної спрямованості навчання і професійного становлення особистості студента.

Друга педагогічна умова передбачає збагачення змісту дисциплін професійно-педагогічного циклу знаннями про сутність, класифікацію, дидактичні й образотворчі можливості комп'ютерної графіки у

професійній діяльності вчителів образотворчого мистецтва. Комп'ютерна графіка синтезує теоретичні знання з комп'ютерних систем, композиції, рисунка, живопису, кольорознавства, перспективи, декоративно-прикладного мистецтва, графіки, тому міжпредметні зв'язки у вивченні професійно зорієнтованих дисциплін ми розглядаємо як зв'язки між структурними елементами змісту професійно зорієнтованих дисциплін, що виражаються в поняттях, теоріях, законах і сприяють формуванню системи знань, умінь і навичок та розвитку готовності майбутніх учителів образотворчого мистецтва до застосування комп'ютерної графіки в професійній діяльності.

Відносно третьої педагогічної умови, зазначимо, що спецкурс «Комп'ютерна графіка» є професійно зорієнтованим, оскільки головною метою практичної його частини є професійне вивчення художніх можливостей комп'ютерної графіки, а теоретична частина повинна дати студентам глибокі знання про історію, теорію та сучасні принципи створення зображень засобами комп'ютерної графіки, знання про естетику комп'ютерної графіки як про мистецтво синтезу комп'ютерних технологій і художнього змісту, про можливості її застосування у майбутній професійній діяльності вчителя образотворчого мистецтва [1; 2]. Отже, зазначена умова забезпечує формування когнітивного й креативного компонентів досліджуваної готовності.

Щодо четвертої педагогічної умови, то педагогічна практика, як компонент професійної підготовки майбутнього вчителя до застосування комп'ютерної графіки на уроках образотворчого мистецтва в школі, є водночас одним із основних шляхів формування його особистісного досвіду та готовності до реалізації означеного виду діяльності. Студент-практикант має можливість спробувати свої сили в обраній професії, навчитися застосовувати теоретичні знання у професійній діяльності, виконує нові для себе функції – педагога, виступаючи в ролі суб'єкта нових, незвичних відносин. Отже, педагогічна практика сприяє формування креативного та рефлексивного компонентів готовності майбутніх учителів образотворчого мистецтва до застосування комп'ютерної графіки.

Отже, формування готовності студентів до застосування комп'ютерної графіки у майбутній професійній діяльності – це складний керований процес, організація й успішність протікання якого залежать від педагогічних умов, які забезпечують проектування професійної підготовки кожного студента протягом усіх років навчання у педагогічному вищому навчальному закладі.

За результатами теоретичного аналізу проблеми розроблена методика реалізації педагогічних умов формування готовності майбутніх учителів образотворчого мистецтва до застосування комп'ютерної

графіки у професійній діяльності. Упровадження експериментальної методики здійснювалося поетапно (пропедевтичний, фахово-орієнтований, творчо-самостійний), поширюючись на аудиторну та позааудиторну роботу під час вивчення професійно зорієнтованих дисциплін. Пропедевтичний етап зорієнтовано на проведення заходів, що сприяють усвідомленню студентами і викладачами дидактичних та образотворчих можливостей комп'ютерної графіки, збагаченню комп'ютерних знань, формуванню й удосконаленню навичок розв'язання художньо-творчих завдань засобами комп'ютерної графіки. Фахово-орієнтований етап спрямовано на професійну підготовку студентів, розвиток умінь і навичок, потрібних для застосування комп'ютерної графіки в майбутній професійній діяльності; творчо-самостійний етап передбачав удосконалення засвоєних знань, умінь та навичок самостійного використання комп'ютерної графіки в навчальній та професійній діяльності, формування навичок самоосвіти.

Здійснення цілеспрямованої методичної роботи відбувалось у процесі професійної підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва протягом I–IV курсів навчання як у межах вивчення професійно спрямованих дисциплін і спецкурсу «Комп'ютерна графіка» [1; 2], так і під час педагогічної практики. Аналіз результатів впровадження методики проводився за підсумками поточної успішності з кожної дисципліни, модульних та семестрових оцінок, участі студентів у творчих конкурсах, а також за результатами експертних оцінок викладачів.

Порівняльну усереднену характеристику сформованості рівнів готовності майбутніх учителів образотворчого мистецтва до застосування комп'ютерної графіки у контрольних та експериментальних групах до і після формувального етапу експерименту подано в таблиці 1.

Таблиця 1

Порівняльна узагальнена характеристика рівнів готовності майбутніх учителів образотворчого мистецтва до застосування комп'ютерної графіки

Рівні ГОТОВНОСТІ	Контрольні групи				Експериментальні групи			
	до формуваль- ного етапу		після формуваль- ного етапу		до формуваль- ного етапу		після формуваль- ного етапу	
	абс.	%	абс.	%	абс.	%	абс.	%
високий	15	15,46	19	19,59	16	16,67	29	30,21
середній	33	34,02	38	39,18	31	32,29	53	55,21
низький	49	50,52	40	41,24	49	51,04	14	14,58

За результатами формувального етапу експерименту розподіл студентів за рівнями готовності до застосування комп'ютерної графіки у професійній діяльності суттєво змінився в експериментальних групах: кількість студентів з високим рівнем досліджуваної готовності зросла майже вдвічі (з 16,67% до 30,21%), із середнім рівнем готовності також суттєво збільшилася (з 32,29% до 55,21%). Такі зміни, у свою чергу, призвели до суттєвого зменшення (майже втричі) відносної кількості студентів із низьким рівнем готовності до застосування комп'ютерної графіки (з 51,04% до 14,58%). Показники рівнів готовності до застосування комп'ютерної графіки у контрольних групах також змінились на краще: кількість студентів з високим рівнем готовності збільшилась від 15,46% до 19,59%, на середньому – від 34,02% до 39,18%, на низькому зменшилася від 50,52% до 41,24%.

Таким чином, позитивні зміни, що відбулися в процесі професійної підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва при впровадженні визначених педагогічних умов в експериментальних групах виявилися більш суттєвими, ніж у контрольних групах.

Для аналізу результатів змін вимірів в експериментальних групах на початку та наприкінці дослідно-експериментальної роботи проведено парні порівняння середніх значень двох пов'язаних вибірок за модифікацією t-критерію Стьюдента. Як показали розрахунки, різниця за показниками рівнів готовності до застосування комп'ютерної графіки в експериментальних групах є статистично значущою на рівні значущості 0,01 ($P < 0,01$).

Висновки дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Отже, запропонована методика, яка передбачала реалізацію визначених педагогічних умов з метою формування готовності майбутніх учителів образотворчого мистецтва до застосування комп'ютерної графіки в професійній діяльності, є ефективною. Перспективність розробки досліджуваної нами проблеми полягає у визначенні найбільш ефективних технологій вивчення комп'ютерної графіки; дослідженні розвитку готовності вчителів образотворчого мистецтва до застосування комп'ютерної графіки в професійній діяльності в процесі післядипломної педагогічної освіти і самоосвіти.

БІБЛЮГРАФІЯ

1. Бабенко Л. В. Комп'ютерна графіка. Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів / Л. В. Бабенко, Т. В. Фурсикова. – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2010. – 250 с.
2. Комп'ютерна графіка. Програма для факультетів по підготовці вчителів образотворчого мистецтва педагогічних університетів / Укл.: Л. В. Бабенко, Т. В. Фурсикова. – Кіровоград: РВЦ КДПУ імені Володимира Винниченка, 2005. – 40 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Фурсикова Тетяна Володимирівна – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри хореографічних дисциплін, образотворчого мистецтва та дизайну Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Коло наукових інтересів: теоретико-методологічні та методичні аспекти впровадження комп'ютерних технологій у систему професійної підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва.